

ARAB TILIDA NUTQIY ETIKET BIRLIKLARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI

Shomurzayev Muhammadjon G'ulom o'g'li

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti stajor - o'qituvchisi,

E-mail: muhammadjonshomurzayev1998@gmail.com

Received: 14.10.2025

Revised: 15.10.2025

Accepted: 16.10.2025

Kalit so'zlar:

nutqiy etiket,
lingvopragmatika, arab
tili, muloqot
madaniyati, mujaamala,
murojaat shakllari,
madaniyatlararo
muloqot.

Keywords:

speech etiquette,
linguopragmatics,
Arabic language, culture
of communication,
socialization, forms of
address, intercultural
communication.

Ключевые слова:

речевой этикет,
лингвопрагматика,
арабский язык,
культура общения,
социализация, формы
обращения,
межкультурная
коммуникация

Annotatsiya. Mazkur maqolada arab tilida qo'llaniladigan nutqiy etiket birliklari lingvopragmatik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Nutqiy etiket tushunchasi, uning kommunikativ jarayondagi ahamiyati hamda arab xalqlarining ijtimoiy-madaniy hayotida tutgan o'rni ko'rib chiqiladi. Salomlashish, murojaat, minnatdorchilik, uzr so'rash va boshqa etiket birliklarining qo'llanish xususiyatlari tahlil qilinib, ular o'zbek tilidagi etiket birliklari bilan qiyoslanadi. Tadqiqot natijalari arab tilini o'rgatish, tarjima jarayonlari hamda madaniyatlararo muloqotda qo'llash uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Abstract. This article analyzes the speech etiquette units used in the Arabic language from a linguopragmatic point of view. The concept of speech etiquette, its importance in the communicative process and its place in the socio-cultural life of the Arab peoples are considered. The features of the use of greetings, addresses, thanks, apologies and other etiquette units are analyzed and compared with etiquette units in the Uzbek language. The results of the study are of practical importance for teaching the Arabic language, translation processes and use in intercultural communication.

Аннотация. В данной статье анализируются единицы речевого этикета, используемые в арабском языке, с лингвопрагматической точки зрения. Рассматривается понятие речевого этикета, его значение в коммуникативном процессе и место в социально-культурной жизни арабских народов. Анализируются особенности использования приветствий, обращений, благодарностей, извинений и других этикетных единиц в сравнении с этикетными единицами узбекского языка. Результаты исследования имеют практическое значение для преподавания арабского языка,

перевода и использования в межкультурной коммуникации.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida xalqlar o'rtasida madaniyatlararo muloqotning ortib borishi tilshunoslikning yangi sohalarini, xususan, lingvopragmatikani dolzarb qilib qo'ymoqda. Insonlar turli ijtimoiy kontekstlarda bir-birlariga qanday murojaat qilishi, qanday iboralar orqali hurmat yoki samimiyat bildirishini o'rganish nafaqat til bilimini, balki madaniyatni ham anglash imkonini beradi. Shu bois arab tilidagi nutqiy etiket birliklarini chuqur o'rganish nafaqat arab tilshunosligi, balki umumiy pragmatika uchun ham katta ahamiyatga ega.

Nutqiy etiket – bu insonlarning kundalik muloqotida madaniyat va til uyg'unligida shakllangan, ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi til birliklaridir. Ular nafaqat kommunikativ vosita, balki jamiyatning ijtimoiy-madaniy qadriyatlari, tarixiy an'analari va diniy e'tiqodlarini ham o'zida mujassam etadi. Arab xalqlarida nutqiy etiket alohida o'rin tutadi. Chunki arab madaniyatida til va muomala nafaqat kundalik aloqa vositasi, balki diniy-milliy o'zlikning ramzidir.

Tilshunoslar nutqiy etiketni turlicha ta'riflaydi. Mahhur ingliz tilshunosi Jorj Yul (2006) uni “odamlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni belgilovchi va ular orasidagi maqom farqlarini ifodalovchi so'z va iboralar tizimi” sifatida izohlaydi. Sotsiolingvist Janet Holms (1992) esa nutqiy etiketni ijtimoiy omillar — yosh, jins, mavqe, ijtimoiy tabaqa bilan chambarchas bog'laydi.¹ Lingvopragmatika nuqtayi nazaridan nutqiy etiket kommunikativ strategiyalardan biridir. U orqali nutq subyekti o'zining ijtimoiy rolini bildiradi, suhbatdoshiga nisbatan hurmat yoki yaqinlik darajasini ko'rsatadi.

notiqlik san'ati asosida shakllangan. Arab jamiyatida nutqiy etiket avvalo hurmatni ifodalaydi. Shuningdek, nutqiy odob ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. Arab madaniyatida shirinso'zlik, vazminlik va muloyimlik qadrlanadi. Qo'pol yoki og'ir so'zlar esa muomala me'yoriga zid

hisoblanadi. Shu sababli nutqiy etiket ijtimoiy munosabatlarda murosani ta'minlovchi asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Globallashuv davrida nutqiy etiket arab xalqlarining xalqaro muloqotida, ta'lim va diplomatiya sohalarida ham muhim rol o'ynamoqda. An'anaviy shakllar hozirgi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ular odamlar o'rtasida hurmat, samimiyat va birdamlikni mustahkamlaydi.

Arab tilida salomlashish odobi turlicha ko'rinishlarda namoyon bo'ladi va ular rasmiy hamda norasmiy shakllarga bo'linadi. Qaysi shakldan foydalanish suhbatdoshning yoshi, maqomi yoki vaziyatning rasmiylik darajasiga bog'liq bo'ladi. Ayniqsa, ilk muloqotda ko'proq rasmiy salomlashish afzal hisoblanadi.

Arab tilidagi nutqiy etiket birliklari nafaqat kommunikativ jarayonni tashkil etuvchi vosita, balki ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni ifodalovchi muhim hodisadir. Ularning qo'llanishi jamiyatda hurmat, samimiyat va ijtimoiy maqomni belgilash, muloqot ishtirokchilari o'rtasida muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi. Lingvopragmatik tahlil shuni ko'rsatadiki, arab tilidagi salomlashish, xayrlashish, uzr so'rash, minnatdorchilik va murojaat shakllari diniy an'analar, milliy odatlar hamda ijtimoiy munosabatlar bilan bevosita bog'liqdir. Shu jihatdan ular boshqa xalqlarning, jumladan, o'zbek tilidagi etiket birliklari bilan umumiylikka ega bo'lsa-da, murakkab tizimi va qat'iy qo'llanish me'yorlari bilan farqlanadi. Mazkur tadqiqot natijalari arab tilini o'rgatish, tarjimashunoslik va madaniyatlararo muloqot sohalarida amaliy hamda nazariy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Arab tilidagi nutqiy etiket birliklari lingvopragmatik tahlil nuqtai nazaridan qaralganda, ushbu birliklarning nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, psixolingvistika va ijtimoiy pragmatika nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega ekani ayon bo'ladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, arab jamiyatidagi muomala madaniyati, ijtimoiy mavqe, diniy qadriyatlar hamda yosh va jins kabi omillar nutqiy etiket birliklarining tanlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Nutqiy etiket vositalarining ko'pligi va ularning turli kommunikativ vaziyatlarda qo'llanishi arab tilining yuqori darajadagi pragmatik imkoniyatlarga ega ekanligini

ko‘rsatadi. Ayniqsa, duo, salomlashuv, kechirim so‘rash, minnatdorchilik bildirish va vidolashuv kabi kommunikativ aktlar o‘ziga xos formulalar bilan boyitilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Алиева, С. М. (2015). Араб тилидаги этикет бирликларининг миллий-оммабоп хусусиятлари. Тошкент: Фан нашриёти.
2. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Абдуллаев, Ж.Ж. (2018). Араб тилида нутқ маданияти ва унинг амалий қўлланилиши. Тошкент: ТДЮУ нашриёти.
4. Хуссейн, М. А. (2012). Pragmatics of Arabic: Speech Acts and Intercultural Communication. London: Routledge.